

Скоморохов В. А.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
факультету забезпечення державної безпеки
Київський інститут Національної гвардії України
(м.Київ, Україна)

Науковий керівник:
Ковальова Т. І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державної безпеки
факультету забезпечення державної безпеки
Київський інститут Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО І ДЕРЖАВНА БЕЗПЕКА: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Міжнародне гуманітарне право базується на кількох ключових принципах, які є основою його дії. Перш за все, це принцип розрізнення, який вимагає від сторін конфлікту чіткого розмежування між комбатантами (військовими, які мають право брати участь у бойових діях) і цивільними особами. Також важливими є принцип пропорційності, який обмежує використання сили до рівня, необхідного для досягнення військової мети, і принцип необхідності, який забороняє напади на об'єкти або осіб, що не становлять військового значення.

Основою для формування МГП є Женевські конвенції 1949 року та їх Додаткові протоколи 1977 року, які визначають правила захисту цивільного населення, військовополонених, поранених і медичного персоналу [1]. Ці документи мають універсальне застосування і визнаються більшістю держав світу, включно з Україною.

Українська держава активно імплементувала норми МГП у національне законодавство. Зокрема, положення Кримінального кодексу України (*стаття 438*) містять статті про відповідальність за воєнні злочини, включаючи порушення прав цивільного населення, незаконне використання методів ведення війни та жорстоке поводження з військовополоненими [2].

У контексті державної безпеки МГП виконує кілька ключових функцій. По-перше, дотримання цих норм сприяє захисту національної інфраструктури та цивільного населення під час збройних конфліктів. Наприклад, в умовах російсько-української війни виконання норм МГП допомогло Україні залучити міжнародну підтримку, зокрема через документування злочинів проти людяності та воєнних злочинів, скоєних агресором.

По-друге, виконання зобов'язань за МГП зміцнює міжнародний імідж держави. Дотримання міжнародних норм, навіть у складних умовах конфлікту, дозволяє Україні виступати як правова держава, що захищає права людини. Це

підвищує довіру до країни з боку міжнародного співтовариства та сприяє налагодженню коаліцій, зокрема для політичної та військової підтримки.

По-третє, МГП забезпечує правову основу для боротьби з військовими злочинами та притягнення до відповідальності осіб, що порушують його норми. Україна активно використовує механізми МГП для переслідування осіб, причетних до воєнних злочинів, як через національну систему правосуддя, так і через співпрацю з міжнародними судовими органами, такими як Міжнародний кримінальний суд.

Практичний аспект реалізації МГП в Україні яскраво проявляється у контексті російсько-української війни. З початку збройної агресії Росії проти України у 2014 році порушення норм МГП з боку російських військових стали широко задокументованими міжнародними організаціями та урядом України. Це включає навмисні атаки на цивільні об'єкти, використання заборонених методів ведення війни та жорстоке поводження з військовополоненими.

Україна дотримуючись норм МГП, отримує підтримку міжнародної спільноти. Наприклад, документування воєнних злочинів українськими органами влади та правозахисними організаціями стало основою для запровадження санкцій проти росії, а також відкриття розслідувань у міжнародних судах.

За скоєння воєнних злочинів передбачено кримінальну відповідальність на національному та міжнародному рівні. Розглядаючи відповідальність за воєнні злочини, слід зазначити що її несуть комбатанти, а також особи, що віддають їм накази, тобто міжнародним правом встановлено не тільки особисту відповідальність за воєнні злочини, а й також командну відповідальність [3].

Водночас, важливим аспектом є підвищення правової культури серед військових через освітні програми, організовані Міністерством оборони України. Постійне навчання, належний інструктаж щодо міжнародного гуманітарного права дозволяє забезпечити високий рівень підготовки військовослужбовців Сил територіальної оборони Збройних Сил України [4, с. 9].

Попри важливість МГП, його імплементація стикається з низкою викликів. Наприклад, сучасні гібридні війни, які включають кібератаки та інформаційні кампанії, ставлять під питання адаптацію традиційних норм МГП. Крім того, терористичні загрози, що не підпадають під юрисдикцію традиційних актів МГП, ускладнюють боротьбу з ними в межах правового поля [5].

Для подолання цих викликів необхідно вдосконалювати нормативну базу. Україна вже працює над адаптацією законодавства до умов сучасних загроз, зокрема у сфері кібербезпеки. Також важливим є посилення міжнародного співробітництва для розробки нових конвенцій, що враховують специфіку сучасних конфліктів.

Підсумовуючи, можна сказати, що МГП відіграє вирішальну роль у забезпеченні державної безпеки України, захисті прав людини та підтримці міжнародного порядку. Виконання його норм не лише зміцнює внутрішню стабільність, але й підвищує міжнародний авторитет держави. Проте сучасні

виклики вимагають від держав і міжнародної спільноти активних дій для адаптації МГП до нових реалій війни.

Список використаних джерел:

1. Женевська Конвенція про захист цивільного населення під час війни : прийнята 12 серп. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/995_153 (дата звернення: 27.01.2025).
2. Кримінальний Кодекс України: Закон України № 2341-III в редакції від 01.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 27.01.2025).
3. Ковальова Т. І., Ковальов Р. М. Кримінальна відповідальність за воєнні та військові злочини в секторі безпеки та оборони. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал» Запорізький національний університет. 2024. № 1. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/121>
4. Основні документи міжнародного гуманітарного права : зб. документів / укл. Робочою групою щодо виконання норм міжнародного гуманітарного права та участі у наданні правових послуг Сил територіальної оборони ЗСУ та ГО «Українська правова консультативна група». Київ ; Одеса : Фенікс, 2023. 388 с.
5. Про оборону України: Закон України № 1932-XII в редакції від 05.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 27.01.2025).